

Комунальний заклад вищої освіти
«Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія»
Запорізької обласної ради
Факультет реабілітаційної педагогіки та соціальної роботи
Кафедра спеціальної педагогіки та спеціальної освіти

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

Формування лексико-граматичної сторони мовлення у дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення засобами логоритміки

Виконала студентка групи СОМ-2(1)
спеціальності 016 Спеціальна освіта
Дружина Вікторія Павлівна
Керівник Бессараб А. О.
Рецензент Облес І. І.
Нормоконтроль: _____ Ю. В. Клочкова

Запоріжжя
2020 р.

РЕФЕРАТ

Магістерська робота: 121с., 4 табл., 2 рис., 76 джерел, 15 додатків.

Об'єкт дослідження: лексико-граматична сторона мовлення в дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення.

Мета дослідження: розробити, науково обґрунтувати та здійснити апробацію методичних рекомендацій щодо формування лексико-граматичної сторони мовлення в дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення засобами логоритміки.

Методи дослідження: аналіз, синтез, узагальнення, порівняння, бесіда, спостереження, педагогічний експеримент.

Формування лексико-граматичної сторони мовлення в дітей із загальним недорозвиненням мовлення є одним з головних напрямів у сучасній корекційній педагогіці. Логопедична ритміка є доступною для формування лексико-граматичної сторони мовлення й корекції мовлення дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення.

Логоритміка – це система рухових вправ, в яких різні рухи поєднуються з вимовлянням спеціального мовленнєвого матеріалу. Таким чином, за допомогою логоритміки здійснюються формування лексико-граматичної сторони мовлення в дітей із загальним недорозвиненням мовлення та позитивна корекційна робота з виправлення мовленнєвих порушень.

ЗАГАЛЬНЕ НЕДОРОЗВИНЕННЯ МОВЛЕННЯ, ЛЕКСИКО-ГРАМАТИЧНА СТОРОНА МОВЛЕННЯ, ЛОГОРИТМІКА, ПОРУШЕННЯ ЗВУКОВИМОВИ, СТАРШИЙ ДОШКІЛЬНИЙ ВІК, ІГРИ.

ВСТУП

Актуальність теми. Сьогодні проблема вдосконалення корекційно-педагогічної роботи з дошкільнятами, які мають порушення мовлення, є особливо актуальною. Підготовка особистості дитини до навчальних занять у школі є основним завданням дошкільної освіти. Тому зараз цьому приділяють більше уваги, ніж раніше. Проаналізувавши психолого-педагогічну літературу, можна сказати, що в наш час кількість дошкільників з порушеннями мовленнєвого розвитку значно зростає. Їм важко висловлювати свої думки, вони мають труднощі в спілкуванні з однолітками, мають не найкращі показники в навчанні в межах дошкільного закладу тощо. Це означає, що дітям буде важко зорієнтуватися й адаптуватися до освітнього процесу в шкільному закладі. У зв'язку із цим набуває значення робота педагогів закладу дошкільної освіти та безпосередньо батьків, які виховують дітей з порушеннями мовлення, зокрема із загальним його недорозвиненням. Своєрідність розвитку фонетико-фонематичної сторони, лексичної сторони, граматичної будови, зв'язного мовлення при загальному недорозвиненні мовлення описано в працях Р. Левіної, В. Орфінської. При цьому важливим етапом для дітей із загальним недорозвиненням мовлення є раннє діагностування й подолання порушень лексико-граматичної сторони мовлення в дошкільному віці.

Тому формування лексичної та граматичної сторін мовлення в дошкільнят із загальним недорозвиненням мовлення є одним з основних напрямів корекційної роботи логопеда. Під час навчального процесу й спрямованої корекційної роботи, дітям часто стає нецікаво, вони неохоче виконують запропоновані завдання, тоді як ритміка з елементами логопедичного впливу є цікавою та ефективною в роботі з дошкільниками, у яких зустрічається порушення формування лексико-граматичної сторони мовлення.

У сучасній методичній літературі були представлені методичні розробки з логоритміки таких учених: Н. Ветлугіної, Г. Волкової, Г. Ільїної, О. Кузнецової, К. Тарасової та ін. Для всебічного розвитку й покращення корекційної роботи мовленнєвих порушень дошкільника важливе значення має проведення занять з логоритміки в дитячому закладі. Вони позитивно впливають на психоемоційний стан, мовлення в цілому, розвиток загальної та дрібної моторики, фізичний розвиток тощо [9].

Проблема мовленнєвого недорозвинення широко представлена в спеціальних психолого-педагогічних і медичних дослідженнях (Г. Каше, Р. Левіна, Н. Трауготт, Т. Туманова, Т. Філічева, Г. Чиркіна, С. Шаховська, М. Шеремет).

Поняття загального недорозвинення мовлення було виділено й теоретично обґрунтовано Р. Левіною, докладно розкрито в результаті багатоаспектних досліджень (Г. Жаренкова, Н. Жукова, Г. Каше, Н. Нікашина, Є. Соботович, Л. Спірова, А. Ястребова та ін.). На основі всебічного вивчення якісних проявів порушень фонетичної, фонематичної та лексико-граматичної сторін мовлення, психологічних механізмів їх впливу на мовленнєву діяльність учені дійшли висновку, що термін “загальне недорозвинення мовлення” виявляє різні складні мовленнєві розлади, які не пов'язані з порушенням аналізаторів і інтелекту. Водночас у дітей порушується формування всіх компонентів мовленнєвої системи, які належать як до звукової, так і до змістової сторін. Крім системного недорозвинення мовленнєвої системи, в дітей із загальним недорозвиненням мовлення відстають у розвитку всі невербальні компоненти комунікації. Тому раннє виявлення й корекція порушень лексико-граматичної сторони мовлення в дітей дошкільного віку є одним із пріоритетів навчання в дошкільному закладі.

Розвиток словникового запасу, граматичної будови, зв'язного мовлення при загальному недорозвиненні мовлення дошкільників розкрито в наукових працях таких учених, як Р. Левіна, В. Орфінська, Н. Трауготт та ін.

Одним з головних напрямів у сучасній логопедичній роботі є вирішення проблеми формування в дошкільників лексико-граматичної сторони мовлення із загальним порушеннями мовлення, що й зумовило вибір теми дослідження.

Теоретико-методологічною основою дослідження є психолого-педагогічні (Л. Виготський, М. Жинкін, С. Рубінштейн) та психолінгвістичні (О. Гвоздєв, О. Леонтьєв, О. Лурія, Є. Соботович) концепції; положення про особливе значення мовлення, корекційну діяльність навчання й виховання дітей із порушеннями мовлення (О. Алмазова, Т. Власова, О. Єкжанова, К. Лебединська, І. Левченко, Л. Лопатіна, О. Стребелева, Л. Фомічова, Г. Чиркіна, М. Шеремет); гуманітарний підхід у загальній та корекційній педагогіці (В. Беляєв, І. Дементьєва, Г. Кумаріна, М. Мухін, Н. Щуркова).

Об'єкт дослідження – лексико-граматична сторона мовлення в дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення III рівня.

Предмет дослідження – формування лексико-граматичної сторони мовлення в дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення III рівня засобами логоритміки.

Мета дослідження – розробити, науково обґрунтувати та здійснити апробацію методичних рекомендацій щодо формування лексико-граматичної сторони мовлення в дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення III рівня засобами логоритміки.

Для досягнення цієї мети поставлено такі завдання:

1) на основі аналізу науково-методичної, психолого-педагогічної літератури охарактеризувати особливості формування лексико-граматичної сторони мовлення в дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення ;

2) розробити методичні рекомендації щодо розвитку лексико-граматичної сторони мовлення в дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення III рівня засобами логоритміки;

3) охарактеризувати корекційно-розвивальні можливості логоритмічних вправ у логопедичній роботі з дошкільниками старшого дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення III рівня.

Відповідно до поставлених мети й завдань було використано комплекс теоретичних та емпіричних методів дослідження: аналіз, синтез, узагальнення, порівняння – під час опрацювання психолого-педагогічної та методичної літератури для визначення теоретичних основ формування лексико-граматичної сторони мовлення в дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення, вивчення анамнестичних даних дітей; бесіда, спостереження, педагогічний експеримент (констатувальний – для вивчення стану сформованості лексико-граматичної сторони мовлення; формувальний – для перевірки ефективності методичних рекомендацій щодо формування лексико-граматичної сторони мовлення в дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення засобами логоритміки).

Теоретичне значення роботи полягає в систематизації наукової інформації про особливості розвитку лексико-граматичної сторони мовлення в дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що розроблені методичні рекомендації щодо розвитку лексико-граматичної сторони мовлення в дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення засобами логоритміки дають можливість підвищити дієвість корекційного впливу.

Експериментальною базою дослідження є дошкільний навчальний заклад (ясла-садок) комбінованого типу № 22 «Івушка» міста Запоріжжя.

Апробація результатів дослідження відбувалася на Всеукраїнській науково-практичній конференції студентів та молодих вчених «Освітні і культурно-мистецькі практики в контексті інтеграції України у міжнародний науково-інноваційний простір» в місті Запоріжжя (2020 р.).

Структура та обсяг роботи. Робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та п'ятнадцять додатків. Загальний обсяг роботи становить 121 сторінок, з них основний текст – 54 сторінки.

ВИСНОВКИ

Результати дослідження надали змогу сформулювати такі висновки.

Проаналізовано українські й зарубіжні джерела з проблеми формування лексико-граматичної сторони мовлення в дітей із загальним недорозвиненням мовлення старшого дошкільного віку. З'ясовано, що в дітей із загальним недорозвиненням мовлення порушені всі компоненти мовленнєвої системи, описано особливості кожного компонента. На основі практичного досвіду й аналізу літературних джерел охарактеризовано стан лексико-граматичної сторони мовлення в дітей із загальним недорозвиненням мовлення, а саме лексичної й граматичної складових.

У ході дослідження структурних компонентів мовлення в дітей із загальним недорозвиненням мовлення старшого дошкільного віку зафіксовано порушення формування словника, що проявляються в недостатньому засвоєнні значень слів, обмеженості активного словника, непропорційній представленості в словнику дітей різних частин мови, заміні одних слів іншими (вербальні парафазії), недостатній представленості в словнику похідних слів, труднощах актуалізації добре знайомих за значенням слів; порушення формування граматичної будови, що проявляються в недостатньому засвоєнні значення граматичних форм, неправильному використанні граматичних форм у власному та порушенні зв'язного мовлення, що становлять лексико-граматичну сторону мовлення.

Дітям із загальним недорозвиненням мовлення найбільш притаманні специфічні відхилення в засвоєнні лексики й граматики: не засвоюється структура речення, слова не об'єднуються в речення, часто пропускаються головні чи другорядні члени речення, спостерігається спотворення речень за змістом, обмеженість, бідність синтаксичних конструкцій, недостатня сформованість синтаксичних операцій, неспроможність поширити або озвучити речення тощо.

Розглянуті сучасні програми подолання загального недорозвинення мовлення в дітей старшого дошкільного віку Н. Жукової, Н. Ніщевої, Л. Трофименко Т. Філічевої, Г. Чиркіної дозволили визначити провідні напрями, а саме: лексичні й граматичні компоненти та зміст формування лексико-граматичної сторони мовлення в дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення, що спонукало до розробки методичних рекомендацій щодо корекції лексико-граматичної сторони мовлення засобами логоритміки.

Під час проведення комплексної корекційно-логопедичної роботи з формування лексико-граматичної сторони мовлення в дітей із загальним недорозвиненням мовлення на логопедичну ритміку покладене виконання таких функцій: корегувальної (під час подолання дефіцитарного дизонтогенезу), контрольної (порівняння стану розвитку мовлення до й після здійснення логоритмічного впливу), організаційно-діагностичної, розвивальної (розвиток як мовлення зокрема, так і особистості дитини в цілому), когнітивної (вплив на розвиток вищих психічних функцій), оздоровчої (сприяє психофізичному зміцненню організму), естетичної (виховання та розвиток музичних здібностей).

Для реалізації цього напрямку використано такі методи та засоби: динамічні вправи, які включають різноманітні види крокування, бігу, ходи зі словесним та музичним супроводом, ходу та крокування в різних напрямках; систему музично-рухових, мовленнєво-рухових та музично-мовленнєвих ігор і вправ; вправи на активізацію уваги; вправи на формування чуття темпу та ритму, координації слуху, мовлення, руху; вправи на регулювання м'язового тону; вправи на рахунок; слухання музики; рухливі ігри зі співом. Усі рухи виконуються під виразний віршований текст із використанням підібраного музичного супроводу або без нього. При цьому від віршованого тексту вимагається вимова в помірному темпі із чітким промовлянням слів, додержанням мовленнєвих пауз та логічних наголосів.

Корекція загального недорозвинення мовлення проводилася на основі програми з урахуванням диференційованого характеру мовленнєвого дефекту та базувалася на принципах особистісно орієнтованого навчання.

За розробленими напрямами і змістом проведено експериментальну логопедичну роботу з формування лексико-граматичної сторони мовлення в дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення III рівня в умовах ДНЗ засобами логоритміки. Основними завданнями занять є розвиток розуміння мовлення; уточнення й розширення словникового запасу; формування узагальнюючих понять; формування практичних навичок словотворення й словозміни; уміння вживати прості розповсюджені речення та деякі види складних синтаксичних структур.

Для з'ясування доцільності та ефективності розроблених напрямів і змісту був проведений педагогічний експеримент. Перед початком було проведено логопедичне обстеження дітей експериментальної та контрольної груп і визначені рівні сформованості лексико-граматичної сторони мовлення. Після навчання дітей за розробленими напрямами і змістом методичних рекомендацій корекції лексико-граматичної сторони мовлення було проведено повторне логопедичне обстеження, результати якого показали вищий рівень розвитку лексико-граматичної сторони мовлення в дітей експериментальної групи порівняно з контрольною. Це підтверджує, що використання логоритміки під час корекції лексико-граматичної сторони мовлення підвищує ефективність корекційно-розвивального впливу на дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення